

Oslo, den 08. juni 2023

VIKTIGE SAKER FOR SAFO

SAFOs visjon er full deltakelse og likestilling for funksjonshemmede og at funksjonshemmedes menneskerettigheter realiseres i Norge. Vårt hovedkrav er at **CRPD – Funksjonshemmedekonvensjonen skal inkorporeres i Menneskerettsloven.**

Nedenfor stående saker er våre utdypninge knyttet til nødvendige virkemidler som skal bidra til å oppfylle CRPD **artikkel 9** om universell utforming, **artikkel 19** om å leve og bo selvstendig, **artikkel 24** om inkluderende utdanning og **artikkel 28** om tilfredsstillende levestandard

CRPD

- CRPD ma inkorporeres i menneskerettsloven.

SKOLE og UNIVERSELL UTFORMING

- I neste års statsbudsjett bør det avsettes midler til følgende:
  - Å oppgradere utilgjengelige barne- og ungdomsskoler til universell utforming slik at «Veikart universelt utformet nærscole 2030» blir realisert.
  - At man gjennom lov og regelverk, og ved hjelp av prosjektmidler og øremerking til ekstra lærerressurser i skolen i kommende statsbudsjett, bidrar til å gi klare signaler om at forsterkede skoler/ enheter/ klasser ikke er veien å gå i norske kommuner og fylkeskommuner

VELGE BOLIG OG BOSTED – MED TILGANG TIL NØDVENDIGE TJENESTER SOM BL.A. BPA OG TOLKE- og LEDSAGERTJENESTER

- I neste års statsbudsejtt må Regjeringen signalisere at den sammen med norske kommuner, innen 2030, vil sikre funksjonshemmede reell rett til å velge hvor man vil bo, og med hvem man vil bo. Dette vil innebære
  - En tydeliggjøring i regelverket om funksjonshemmedes rett til å motta tjenestene i valgfri bolig
  - Tydeliggjøring i regelverket om at kommuner som velger å bygge samlokaliserte enheter med mer enn 6 enheter, ikke vil få innvilget lån eller tilskudd via Husbanken.

- At boligtilskudd tas ut igjen fra kommunale rammetilskudd og innføres med øremerking.
- At det settes av midler til å sikre at funksjonshemmede mottar BPA og andre aktuelle assistansetjenester i tilstrekkelig omfang og av god kvalitet, slik at funksjonshemmede sikres mulighet til full deltakelse og likestilling på alle livets områder.
- At finansiering og organisering av tolke- og ledsagertjenesten for døvblinde sikrer at tjenesten fungerer etter lovens intensjon.

SAFO - Overordnet

1. Inkorporere CRPD - Funksjonshemmedekonvensjonen i Menneskerettsloven

- **Funksjonshemmedes organisasjoner må involveres tidlig og gjennom hele prosessen.**
- **La CRPD (Konvensjonen for mennesker med funksjonsnedsettelse) bli førende for statsbudsjettarbeidet, slik at funksjonshemmedes menneskerettigheter realiseres.**

Norge ratifiserte funksjonshemmedekonvensjonen CRPD i 2013, men konvensjonen er ennå ikke inkorporert i Menneskerettsloven. Dette innebærer at konvensjonen, selv om den gjelder i norsk rett, vil kunne settes til side i tilfeller hvor konvensjonen oppfattes som i motstrid til norsk lov.

Gjennomgang og diskusjoner knyttet til CRPD viser at norsk rett, og norske lover ikke alltid sikrer ikke-diskriminerende praksis. Dersom Norge skal ta på alvor sin målsetning om å leve opp til konvensjonene med nedfelte menneskerettigheter, må rettsvern og rettsikkerhet sikres gjennom rettslig autoritet. En inkorporering av CRPD i menneskerettsloven vil bidra til dette.

Vi vil at Regjeringen skal bidra til å oppfylle sine forpliktelser knyttet til CRPD i Hurdalsplattformen. Både kvinnekonvensjonen og barnekonvensjonen er allerede inkorporert i menneskerettsloven. Argumentasjonen som ble lagt til grunn i disse inkorporeringsprosessene er like vesentlige når det gjelder inkorporering av CRPD.

- Inkorporering bør skje gjennom menneskerettsloven.
- En slik innarbeidingsmetode er det som gir den sterkeste signaleffekt både nasjonalt og internasjonalt
- Norske myndigheter vil på denne måten vise tydelig at de tar CRPD-konvensjonen på alvor
- Det vil ivareta hensynet til en helhetlig framstilling av rettighetene i norsk lov
- Det legges til grunn at norsk rett i all hovedsak oppfyller konvensjonenes krav, men at en slik inkorporering likevel vil kunne styrke funksjonshemmedes likestilling.
- Inkorporering styrker rettsikkerheten til enkeltmennesker ovenfor styresmaktene, og gir den enkelte vern mot overgrep. Det er et grunnleggende prinsipp i en moderne rettsstat og i demokratiet.
- Gjennom å inkludere konvensjonene i menneskerettsloven med forrang, sikrer man at likestilling og forbud mot diskriminering av funksjonshemmede vil bli en sentral faktor i lovgivningsarbeid og forvaltning også i fremtiden.

CRPD-komiteens merknader til Norges første rapport om CRPD var preget av ros, men også en rekke bekymringer. Blant annet understreket komiteen bekymring over at konvensjonen ikke var tatt inn i norsk rett ved inkorporasjon, og at det «ikke foreligger noen overordnet strategi eller handlingsplan for å gjennomføre konvensjonen med fremdriftsplan og budsjetter i samråd med funksjonshemmedes organisasjoner».

Komiteens anbefaling på området var at konvensjonsparten
«Inkorporerer konvensjonen i norsk rett, reviderer lovverket i tråd med konvensjonen og utarbeider en helhetlig strategi og handlingsplan med åpne og bærekraftige økonomiske ressurser for gjennomføring av konvensjonen, med en klar fremdriftsplan, i nært, meningsfullt og fullt tilgjengelig samråd med funksjonshemmedes organisasjoner»¹

Vi ber om at Regjeringen tar initiativ til å starte en prosess som skal bidra til inkorporering i norsk rett. Videre ber vi departementet om å sikre at funksjonshemmedes organisasjoner kobles på prosessen fra starten av, og i tilfredsstillende omfang, i pakt med CRPD-komiteens anbefalinger. Det er nå ni år siden ratifikasjonen av CRPD – og på høy tid å sende av gårde startskuddet for departementenes arbeid på området.

SAFO – Fiansiere konkrete tiltak

2. Sikre «Skolen for alle» - en inkluderende skole i pakt med CRPD artikkel 24 – UNIVERSELL UTFORMING OG INKLUDERENDE UNDERVISNING

Ekskludering i skolen

Konvensjonens artikkel 24 (CRPD) slår fast at partene skal «sikre et inkluderende utdannings-system på alle nivåer». CRPD-komiteen har utdypet hva som kjennetegner ekskludering, segregering, integrering og inkludering. Det påpekes blant annet at det er segregering når undervisningen av funksjonshemmede elever og studenter finner sted i egne lokaler som er utformet eller brukt med sikte på å ta imot mennesker med en eller flere funksjonsnedsettelse, atskilt fra andre uten funksjonsnedsettelse. Det påpekes også at for å sikre inkludering må hele systemet, med innhold, undervisningsmetoder, tilnæringsmåter, strukturer og strategier utformes på en måte som bidrar til at man kan overvinne barrierer og sørge for at det aktuelle alderstrinnet får undervisning der likeverd og deltakelse er i sentrum – i omgivelser som best ivaretar behov og preferanser.

Spesialskolene for mennesker med funksjonsnedsettelse ble stort sett avviklet i løpet av 80 og nitti-tallet, men det innebærer ikke at funksjonshemmede er fullt ut inkludert i ordinært klassefelleskap eller ordinær undervisning. Elever med funksjonsnedsettelse undervises i egne grupper, egne rom, egne bygg og egne skoler. Særlig elever med utviklingshemming nedvurderes i forhold til eget faglig potensiale og jo lengre opp i klasseserier, jo mer vaffelsteking og opplæring i «dagliglivets gjøremål». Elevene vurderes ikke ut fra individuelle forutsetninger, men stigmatiseres i bolken med konklusjon at faglig opplæring ikke er aktuelt. Ekskluderingen er

---

¹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/26633b70910a44049dc065af217cb201/anbefalingene-fra-fn-komiteen-norsk-versjon-7-mai-2019-med-ansvarlig-department-angitt.pdf> - side 2

verst i videregående skole hvor 70 % av elever med funksjonsnedsettelse ekskluderes fra ordinær undervisning og ordinært klassemiljø.

Manglende universell utforming – i skolen og i samfunnet generelt

Et i mange tilfeller ekskluderende skolemiljø, forsterkes av fysisk utilgjengelige skoler. Det finnes flere undersøkelser og kartlegginger av tilgjengelighet og universell utforming ved våre skoler. Hvilke indikatorer som benyttes og hvordan undersøkelsene foregår varierer. Anslagene for utilgjengelighet og universell utforming er derfor forskjellige.

Norges Handikapforbunds undersøkelse fra 2014 viser at 8 av 10 grunnskoler er utilgjengelige mens Kartverkets undersøkelse fra 2017 viser at kun 7 % av inngangspartiene er helt tilgjengelige for rullestolbrukere mens 26 % av inngangspartiene er utilgjengelige for personer med nedsatt syn¹. Organisasjonene av funksjonshemmede har i godt og vel et tiår bedt om tidsfrister for universell utforming samt et økonomisk løft som kan stimulere til oppgradering av eksisterende bygg og uteområder. I stedet for handling har svaret vært informasjonskampanjer og stadig nye utredninger og vurderinger.

3. Realisere funksjonshemmedes rett til å leve og bo selvstendig, i pakt med CRPD artikkel 19 – BO DER MAN VIL, MED TILGANG TIL NØDVENDIGE TJENESTER.

Velge bosted, velge hvor og med hvem man skal bo – ikke plasseres i bestemte boformer

Artikkel 19 i funksjonshemmede-konvensjonen CRPD, slår fast at «mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke bo i en bestemt boform».

Praksis viser at mange kommuner velger å samlokalisere stadig flere funksjonshemmede i små leiligheter som plasseres nær kommunenes omsorgssenter og hjemmetjeneste. Ansatte i disse «boligene» har «vaktlist» og «vokter over» beboerne på linje med tidligere tiders institusjoner. Selvbestemmelse er i mange sammenhenger et fremmedord, og nedstengningen av slike «samlokaliserte boliger» hvor ansatte forbød beboere både å ha besøk, og gå på besøk gir flashback til tidligere tiders institusjoner for funksjonshemmede. Respekten for beboernes selvbestemmelse var heller liten, og ansattes tro på funksjonshemmedes evner til å kunne vurdere selv, ganske fraværende.

Husbankens virkemidler i den sosiale boligpolitikken inneholder blant annet investeringstilskudd til omsorgsboliger. Det er krav til prosjektene at de skal følge prinsippene om normalisering og integrering i planlegging. Boenhetene skal ikke ha et institusjonslignende preg og bør være plassert i ordinære og gode bomiljøer. Det skal ikke lokaliseres for mange boenheter i hvert bygg, og ulike brukergrupper skal ikke samlokaliseres på en uheldig måte. Realitetene de senere årene viser at samlokalisering i store enheter brer om seg, og at anbefalingene ikke følges.

Fra 2020 vedtok Stortinget å innlemme tilskuddene til etablering, til tilpasning og til utredning og prosjektering som en del av det kommunale rammetilskuddet. Det innebærer at denne

type tilskudd i perioden etterpå er drastisk redusert (2018, 2019, 2020 – fra 92 saker med utbetaling i 2018 til 31 saker i 2020 og bare 3 saker i 2022²). Langt færre funksjonshemmede eier egen bolig enn befolkningen som helhet, og forskjellen er særlig tydelig blant utviklingshemmede. Rundt 25% av utviklingshemmede eier egen bolig mot 80% av befolkningen ellers³.

BPA som et likestillingsverktøy – selvbestemmelse hvor, hva, hvem og når

Fokus på mikroøkonomiske vurderingsperspektiver, en skepsis til å utfordre det kommunale selvstyret med å gi for sterke rettigheter, samt en bekymring for å miste tjenesteytternes kontroll over tjenestemottakerne og innholdet i omsorgstjenestene, bidrar til at Brukerstyrt personlig assistanse i stadig større grad omdannes fra et likestillingsverktøy til en kommunal assistanseordning uten fleksibilitet og selvbestemmelse.

BPA var opprinnelig tenkt som et verktøy for likestilling med fleksibilitet og mulighet til selv å bestemme hvor, til hva, når assistansen skal ytes og hvem man ønsker som skal yte assistansen. I stadig flere kommuner har fleksibilitet og selvbestemmelse forsvunnet og verktøyet for selvstendighet og likestilling er mer eller mindre rasert.

Personer med behov for assistanse har krav på gode nok tjenester – basert på individuelle vurderinger.

Kommunene heies frem av organisasjonskonsulenter som prediker effektivitetsgevinster og kostnadsreduksjoner med størst mulig samlokalisering av leiligheter for tjenestemottakere⁴. De store leilighetskompleksene utstyres med personalbase og fellestjenester, uten at tjenestemottakerne får sine behov individuelt vurdert slik som loven krever. Tjenestemottakernes egne ønsker og livskvalitet oversees, og konsulentene skifter vekselvis mellom å begrunne samlokaliseringen med «the more the merrier» og å påpeke at tjenestene som ytes ikke skal overstige lovens minimumskrav.

Tolke- og ledsagertjenester – grunnleggende verktøy for inkludering av personer med døvblindhet

Grunnlaget for å styrke døvblindenes livskvalitet ligger i likeverdig inkludering. Inkludering betyr full deltagelse og like rettigheter på alle områder i samfunnet. En innskrenkning vil redusere deltagelsen og prinsippet om like rettigheter vil være svekket.

Det er derfor viktig å sikre retten til de tjenester og hjelpemidler som er nødvendige for å styrke inkluderingen av personer med døvblindhet i alle aspekter av samfunnet. Grunntanken er at det er samfunnet som skaper barrierer, ikke døvblindheten.

Et grunnleggende og viktig verktøy for inkludering av personer med døvblindhet i samfunnet er Tolke- og ledsagertjenesten. Under denne ordningen yter fagutdannede tolk-ledsagere kommunikasjons- og ledsagingsbistand på døvblindenes egne foretrukne kommunikasjonsformer. Inkludert i dette finner vi også steds-, situasjons- og informasjonsbeskrivelser, samt digital ledsaging som er nødvendige for å forstå omgivelsene, og å kunne delta i samfunnet på lik linje som andre. Døvblinde skal kunne møte samfunnet der samfunnet er.

---

² <https://statistikk.husbanken.no/tilskudd/kompetansetilskudd>

³ <https://boligsosial-monitor.husbanken.no/region/0/indikator/2/personer-med-nedsatt-funksjonsevne-?indikator=2&indikator=21&&datatype=Vis%20antall>

⁴ <http://www.nfunorge.org/Om-NFU/NFU-bloggen/Gode-liv/>

Rundskrivnet til Folketrygdlovens §10.7 bokstav G regulerer hvordan tolke- og ledsagerordningen skal administreres og ytes av NAV. Det er viktig at rundskrivnet ikke skal kunne tolkes begrensende med tanke på prioritering av oppdrag. Det vesentligste er at tolke-ledsager er tilgjengelige ved behov. Det må være den enkelte tjenestemottaker som vurderer når hen trenger tolk-ledsager. Tildelingen skal ikke styres av eventuelle subjektive vurderinger blant saksbehandlere i NAV. Det innebærer tilstrekkelig finansiering av utdanning og rekruttering av tolker. Det innebærer også å sikre nødvendig og tilstrekkelig finansiering av frilansordningen som gir den nødvendige fleksibiliteten døvblinde trenger.

SAFO – Funksjonshemmedes levekår

SAFO ønsker et offentlig utvalg som skal se på de økonomiske levekårdene for funksjonshemmede og deres nærmeste familie.

SAFO ønsker et uvalg som foreslår tiltak for å bedre de økonomiske levekårene for funksjonshemmede, at budsjetttrammene for utvalget skal inkluderes tilstrekkelig med økonomiske midler til omfattende forskning på området, og at utredningen og diskusjon av virkemidler må inkludere reell utredning også om andre verktøy enn «Arbeidslinjen».

Menneskerettighetene forplikter statene til å innhente hensiktsmessig informasjon (statiske data og forskningsdata) som setter staten i stand til å utføre og gjennomføre politikk som bidrar til å oppfylle funksjonshemmedes menneskerettigheter. Det er og har vært mangel på statistikk og forskning om funksjonshemmedes levekår og livssituasjon. Manneråk-utvalget som skulle vurdere ulike strategier og virkemidler for å fremme full deltakelse og likestilling for funksjonshemmede (2001), foreslo å opprette et dokumentasjonscenter som kunne bøte på manglende kunnskap på området. Stortinget fulgte utvalgets anbefaling og senteret ble operativt fra 1. august 2005. Senteret varte i 3 år, frem til det ble innlemmet i LDO i januar 2009.

Selv om tilgangen på data om funksjonshemmede er bedre, mangler vi ennå de større og mer sammenhengende oversiktene på mange områder. Økonomi og levekår er et aktuelt eksempel i så måte. Norges Handikapforbunds undersøkelse gir gjennom tre konkrete eksempler, et godt og visualiserende bilde av hvordan merkostnader kan slå ut for funksjonshemmede. Camilla 37 år, Sadia 30 år og en familie med 3 barn har løpende merutgifter på fra 67.806 til 97.872 kroner pr. år. I tillegg har de alle ekstra engangskostnader hvor familien topper med 2.899.000 kroner i ekstra investeringer. Handikapforbundet understreker også at bortfall av kompensatoriske ordninger så som særfradrag og bostøtte bidrar i negativ retning. I tillegg viser en gjennomgang av grunnstønaden og hjelpestønaden i perioden 2010 til 2023 en realnedgang på 20% på satsbeløpene, noe som innebærer ytterligere press på funksjonshemmedes økonomi i perioden. Det er på høy tid vi får en overordnet oversikt over funksjonshemmedes levekår, og da med spesielt fokus på de med minimumsytelser og store ekstrakostnader.

SAFOs er skuffet over at Stortinget stemte ned forslaget om et offentlig utvalg som skulle ha i mandat å utrede økonomi og levekår for funksjonshemmede. Vi mangler kartlegging og forskning og har derfor behov for mer omfattende forskning som kan bidra til mer overordnet makrokunnskap på området.

Diskusjonene om funksjonshemmedes økonomi og levekår, ender ofte med «Arbeidslinjen» som mirakelkur – la oss få flere i jobb og færre på trygd. Dette er vel og bra for de som har en reell restarbeidsevne, og som faktisk får en jobb. Men i et ensidig fokus på Arbeidslinjen, overser vi at «Arbeidslinjen» for mange ikke er et reelt alternativ, både fordi restarbeidsevnen ikke finnes og fordi funksjonshemmede i massiv grad stenges ute fra et konkurransepreget arbeidsliv. Diskusjonene i en slik utredning må derfor også fokusere andre virkelighetsbilder og andre virkemidler.

